

DOI: <https://doi.org/10.59849/2957-3882.2023.2.79>

UOT: 81

QƏTRAN TƏBRİZİNİN “DİVAN”INDA İŞLƏNMİŞ RƏNG ADLARININ STUKTURU

Gövhər xanım NAĞIYEVA*

Açar sözlər: Qətran Təbrizi, Divan, rəng, qırmızı, sarı, qara

XÜLASƏ

Bu məqalədə XI əsr şairi Qətran Təbrizinin “Divan”ında işlənən rəng adları və onların quruluşca növləri araşdırılmışdır. Hətta Qətran Təbrizinin “Divan”ını XI əsrdə fars dilində işlənən əksər rəng adlarının qiymətli mənbəsi adlandırmaq olar. “Divan”da tezlik baxımından qırmızı, sarı, qara və yaşıl rənglərinə çox təsadüf olunur. Məlum olduğu ki, rənglərin hər birinin öz mənası vardır. Şair rəngin köməyi ilə qəzəb, qorxu, sevgi, eşq və s. kimi hiss-həyəcanlarını ifadə edir. Bu məqalədə “Divan”da işlənən rənglər quruluş baxımından sadə, düzəltmə və mürəkkəb olaraq üç hissəyə bölünmüşdür.

Giriş

Rənglər insanların inanc və təsəvvürlərini, onların daxili xüsusiyyətlərini əks etdirən ünsürlərdir. Bəşər həyatında rəngdən istifadənin xüsusi əhəmiyyəti vardır. Xüsusilə ədəbiyyatda rənglərdən geniş şəkildə istifadə olumuşdur. Şair rəngin köməyi ilə qəzəb, qorxu, sevgi, eşq və s. kimi hiss-həyəcanlarını ifadə edir. Bu məqalədə Qətran Təbrizinin istifadə etdiyi rənglər haqqında araşdırma aparmışıq.

Hətta XI əsrdə fars dilində işlənən rəng adları haqqında məlumat almaq üçün Qətran Təbrizinin “Divanı” gözəl mənbə sayıla bilər. Divanda işlənən tezliyi baxımından qırmızı, sarı, qara, yaşıl rəngləri üstünlük təşkil edir. Məlum olduğu kimi hər rəngin özünün müəyyən məna çalarları vardır. Araşdırma nəticəsinə üzə çıxan maraqlı məqam budur ki, şair rənglərdən hansısa məna çaları yaratmağa çalışmamış, hər bir əşyanı öz rəngində ifadə etməyə çalışmışdır.

رنگ لاله (lalə rəngi)، رنگ روی (üzün rəngi)، رنگ دیبا (ipəyin rəngi)، رنگ خون (qan rəngi)، رنگ رخ (üz rəngi)، رنگ گل (gül rəngi)، رنگ قیر (qır rəngi)، رنگ باغ (bağ rəngi)، رنگ صدر (ürək rəngi)، رنگ چهره (çöhrə rəngi)، رنگ گلنار (nar gülü rəngi)، رنگ زمین (yerin rəngi)، رنگ گلسرخ (qızılgül rəngi)، رنگ رخسار (üz rəngi)، رنگ ارغوان (ərgəvan rəngi)، رنگ لعل (ləl rəngi)، رنگ خاک (torpaq rəngi)، رنگ بوقلمون (Rum ipək növü)، رنگ خزان (xəzan rəngi)، رنگ رخ (üz rəngi)، رنگ رزان (meynəlik rəngi)

در خزان از بوی این مغزم پر از بوی بهار
در بهار از رنگ آن رویم پر از رنگ خزان [2]

Xəzanda bunun iyindən beynim bahar qoxusu ilə dolu
Baharda onun rəngindən üzüm xəzan rəngi ilə dolu.

“Divan”da işlənən rəngləri quruluş baxımından sadə, düzəltmə və mürəkkəb olaraq üç hissəyə bölmüşük. Bunu aşağıdakı cədvəldə də görmək mümkündür:

* Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı.
E-mail: aghayeva500@gmail.com

Cədvəl: Rəng adları

(s.5, q.2, b.34)	5 dəfə qırmızı احمر
(s.5, q.2, b.34)	5 dəfə yaşıl اخضر
(s.84, q. 44, b. 26)	7 dəfə qırmızı, atəş rəngi آذرگون
(s.84, q. 44, b. 26)	1 dəfə qırmızı آذر رنگ
(s.165, q. 84, b. 26)	1 dəfə qara اسود
(s.5, q.2, b.34)	2 dəfə sarı اصفر
(s.32, q. 13, b.31)	2 dəfə ağ-qara اشهب
(s.278, q. 148, b.1)	1 dəfə parlaq آينه گون
(s.263, q. 139, b. 13)	şəffaf 1 dəfə بلورين
(s.198, q. 106, b. 6)	3 dəfə qırmızı بيجاده فام
(s.89, q. 47, b. 2)	4 dəfə qırmızı بيجاده گون
(s.89, q. 47, b. 2)	2 dəfə firuzəyi بيروزه گون
(s.5, q.2, b.34)	yaşıl 5 dəfə خضرا
(s.293, q. 155, b. 9)	1 dəfə qanlı,qırmızı خون آگين
(s.103, q. 55, b. 5)	1 dəfə ديباگون
(s.27, q. 11, b. 4)	2 dəfə qızılı دينارگون
(s.24, q. 9, b. 40)	24 dəfə rəngli رنگين
(s.33, q. 14, b.4)	20 dəfə parlaq رخشان
(s.344, q. 180, b. 9)	2 dəfə qızılı زراگين
(s.19, q. 8, b. 7)	sarı 57 dəfə زرد
(s.223, q. 119, b. 8)	4 dəfə sarı زردگون
(s.4, q.2, b.29)	2 dəfə qızılı زرگون
(s.197, q. 105, b. 2)	sarı 1 dəfə زبرگون
(s.315, q. 166, b. 5)	43 dəfə qızılı زرين
(s.229, q. 123, b. 13)	2 dəfə qızılı زرينه
(s.137, q. 71, b. 10)	2 dəfə yaşıl زنگارگون
(s.137, q. 71, b. 10)	1 dəfə qırmızı, qəhvəyi شنگرف رنگ
(s.512, m. 134, b. 10)	yaşıl 1 dəfə سبزگون
(s.29, q. 12, b.12)	15 dəfə ağ سپيد
(s.31, q. 13, b.) (s.31, q. 13, b.5)	qırmızı 75 dəfə سرخ
(s.31, q. 13, b.5)	qara 40 dəfə سپاه
(s.6, q. 3, b. 7)	yaşıl 60 dəfə سبز
(s.87, q. 46, b. 5)	gümüşü 1 dəfə سيم آگين
(s.4, q.2, b.29)	gümüşü 7 dəfə سيمگون
(s.31, q. 13, b.1)	gümüşü 35 dəfə سيمين
(s.465, m. 32, b. 2)	2 dəfə qara سيه فام
(s.33, q. 14, b.4)	qara 1 dəfə شبرنگ
(s.421, t. 4, b. 3, b.1)	qırmızı 1 dəfə عقيق آگين
(s.309, q. 162, b.30)	qara 1 dəfə عنبر آگين
(s.303, q. 160, b. 4)	3 dəfə qara عنبرين
(s.233, q. 125, b. 1)	2 dəfə qara عاليه فام
(s.280, q. 149, b. 1)	qara 5 dəfə عاليه گون
(s.327, q. 173, b. 15)	1 dəfə büt rəngi فرخارگون
(s.170, q. 87, b. 1)	2 dəfə firuzəyi فيروزه گون
(s.421, t. 4, b. 3, b. 4)	1 dəfə qara قير آگين
(s.198, q. 106, b. 6)	2 dəfə qara قيرگون
(s.160, q. 82, b. 2)	2 dəfə ağ کافور گون

Qırmızı – rəng, budaq, ürək, müşk

رنگ، شخ، دل، مشگ – آزرگون

Bağda qırmızı çiçək qalırdı
Torpağı qara, divarı mərcandan idi.

همی بباغی ماند شکفته آزرگون
که عنبرینش زمینست و بسدین دیوار [2]

Qızılı – ipək, yer

حریر، زمین – زرگون

Bayram günü qızıl-gümüş bağışlamağını görəsən
Yerə qızılı bəzək, səmaya gümüşü sima (verir)

زر و سیم بخشیدنش روز بزم او بینی
زمین را زرگون زیور سما را سیمگون سیم [2]

Firuzəyi - bitki, ipək, ox atan, bostan

گیاه، دیبا، پرتاب، بوستان – پیروزه گون

Ağacın kənarında qırmızı nar dənələri kimi parlaq
Firuzəyi otdan qırmızı rəngli lələ.

تابان چو نار دانه سرخ از بر پرند
بیجا ده رنگ لاله ز پیروزه گون گیا [2]

Qızılı – sima, nəsrin

سیماء، نسرین – دینارگون

Qoy külək neysanda lələni qırmızı rəngə boyasın,
Qoy külək tışrində nəsrini qızılı rəngdə etsin.

الا تا باد در نیسان کند بیجاده گون لاله
الا تا باد در تشرین کند دینارگون نسرین [2]

Qırmızı – qranit

خارا – یاقوتگون

Yer sünbül və süsəndən xoş ənbər qoxuyur,
Nar gülü, həmişəbahar güzündən qranit qırmızı olub.

زمین از سنبل و سوسن شده پر عنبر سارا
ز گلنار و گل و خیری شده یاقوت گون خارا [2]

Tünd qırmızı - güllər, dodaq

گلهای، لب – میگون

Onun tünd qırmızı dodağından şərabı hələ dadmamış,
Ayrılığından hər saat məni xumar tutur.

ناچشیده می هنوز از آن لب میگون او
از فراق او مرا هر ساعتی گیرد خمار [2]

مرجان، بوستان، مغفر، لاله، گلستان - بیجاده گون

Qırmızı – mərcan, bostan, dəbilqə, lələ, gülüstan

بوستان پیراهن از پیروزه گون دیبا کند
گلستان پیرایه از بیجاده گون مرجان کند [2]

Bustan firuzəyi ipəkdən köynək geyinib
Gülüstan qırmızı mərcandan bəzək vurub.

دشت، زنگی – زنگارگون

Yaşıl – səhra, qaradərili

دشتها زنگارگون و کوهها شنگرف رنگ
مرزها پیروزه پوش و شاخها بیجاده بار [2]Çöllər yaşıl və dağlar qırmızı rəngdir

Yerlər firuzə geymiş və budaqlar yaqut səpir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Əlibəyli Şəfəq. (2008) Füzulinin Farsca divanı: linqvo-poetik özəlliklər. Bakı
2. <https://ganjoor.net/ghatran/divan>
3. <https://www.beytoote.com/scientific/scientist/biography1-qatran-tabrizi.html>
4. Təbrizi Qətran. (1967) Divan, Bakı
5. قطران تبریزی، (1362) دیوان. از روی نسخه محمد نجوانی. انتشارات ققنوس

РЕЗЮМЕ*Говхарханум НАГИЕВА**Структурные типы названий цвета, разработанных в «Диване» Катран Тебризи**Ключевые слова: Катран Тебризи, Диван, красный, желтый, черный*

В этой статье мы исследовали цвета, используемые Катран Тебризи. Даже «Диван» Катрана Тебризи можно считать прекрасным источником сведений о названиях цветов, употреблявшихся в персидском языке в XI веке. По частоте обработки на диване преобладают красный, желтый, черный и зеленый цвета. Как известно, каждый цвет имеет свои оттенки значения. Интересным моментом, который вытекает из исследования, является то, что поэт не пытался создать из цветов какой-либо смысл, он пытался выразить каждый предмет своим цветом.

ABSTRACT*Govharkhanim NAGHIYEVA**Structures of Color Names Developed in the "Divan" of Qatran Tabrizi**Keywords: Qatran Tabrizi, Divan, red, yellow, black*

This article analyzes the names of colors along with their corresponding structural classifications employed in the "Divan" by Qatran Tabrizi, a poet from the 11th century. Even the "Divan" of Qatran Tabrizi can be called a valuable source for most of the color names used in Persian in the 11th century. In terms of frequency, red, yellow, black, and green colors are often encountered in "Divan." It is known that each color has its own meaning. The poet expresses anger, fear, love, etc. with the help of colors. In this article, the colors used in "Divan" are divided into three parts in terms of structure: simple, adjustment, and complex.